

СТАНОВИЩЕ

за докторска дисертация на тема:

«Арабите в Сицилия IX–XI век. Завоюване, институции, културни взаимодействия»

на докторант Десислава Стефанова Владимирова,

СУ “Св. Климент Охридски”, 2016

от доц. д-р Снежана Ракова, ЮЗУ „Неофит Рилски”, Благоевград

Дисертационният труд се фокусира върху историята на най-големия и важен средиземноморски остров в продължение на период от близо три века (IX–XI в.). Именно тогава започват да се проявяват важни процеси на културни взаимодействия в Средиземноморието, които включват контакти между три „цивилизации” – византийска, арабска и западноевропейска. Още тук трябва да се отбележи, че подобна тема се поставя за първи път в българската историография.

Дисертацията на Десислава Владимирова впечатлява с премислена структура и кратко, точно, дори лаконично изложени. Впечатляваща е и много голямата по обем работа за издирване на различни източници за изследването (стари и нови издания на изворите, изследвания и публикации в различни посоки на историческото познание – от археология и нумизматика, до статистически данни и историческа география и т.н.).

Структурата е триделна: първата глава представя началото на арабското завладяване на Сицилия (“Седемдесет и пет години завоюване”, сс. 23-63), втората проследява разгръщането на арабската окупация на острова (онасловена е „Институциите – създаване и функциониране”, сс. 64-110) и третата – взаимното общуване между различните етнически групи население до края на арабската власт, настъпил вследствие на норманското нашествие (“Културните взаимодействия”, сс. 111-151). Специално тази последна част чудесно се вписва в новите течения на историографията, които разглеждат взаимодействието на различните култури и религии в Средиземноморието. Освен това тази последна част вероятно дължи много за високото си научно ниво на осъществения от докторантката проект, свързан с културното движимо и недвижимо наследство на остров Сицилия. (вж. Приложение с представянето на проекта и илюстративен материал). Трябва да се отбележи също, че дисертацията е богато илюстрирана. Това е направено във връзка с изложението, с подходящ подбор и добри описания (показани са образци от монетосеченето, картографията на арабските географи, илюстрации от археологически обекти и т.н.) Впечатлението е за задълбочено търсене и поставяне на задачи и стремеж към логичното им и възможно най-пълноценно осъществяване. Във връзка именно с този задълбочен подход към темата е направено и многопосочното издирване на източници и

библиографски ресурси не само под формата на книжни публикации, но и като интернет издания, дисертационни трудове, различни всевъзможни и вероятно труднодостъпни издания на сборници, доклади от конференции и пр.

Споменатото вече внимателно обмислено изложение се открива още в самото начало („Въведение” – сс. 3-22), където са поставени целите, формулирани са задачите и методите, с които ще се работи, и е определена хронологическата рамка (от 827 до 1091 г.) Това въведение е особено ценно с доброто представяне на изворите, историографските теми и дебати и позиционирането на самата дисертация в проблематиката. Изчерпателно са представени изворите, както писмени, така и веществени: широка палитра от разноезични писмени текстове на арабските автори съвременни и по-късни, византийските произведения и латиноезичните хроники и жития, документи на еврейските общности и т.н.; археологическите обекти, свързани с разглеждания период и др. В това въведение са представени също и историографските теми и дебати около арабската власт над Сицилия. В тях естествено преобладават изследванията на италиански учени, публикувани от XIX век до XXI в. Но също така е обърнато внимание и на приносите на други историографски школи и техните представители. Тук е проследена и връзката на българската историография с темата за арабска Сицилия. Такава връзка естествено се е появявала само спорадично: български историци са се докосвали до факти, свързани със Сицилия единствено в изследвания върху богомилството или върху историко-апокалиптичната книжнина.

Всяка от трите глави започва с добре подредени и конкретни цели на изследването, анализ на изворите и преглед на историографските тези по отделни въпроси. Съответно в края им има изведени заключения.

Ето някои от главните моменти, на които се спира изследването. *Първа глава* започва с византийския период, когато за кратко време при Константин II (630-668) Сиракуза става център на византийската власт, а после Сицилия става византийска тема. Краят на този период се бележи от въстанието на Еуфимий през 827 г., което пък е повод за началото на арабското нашествие. Там, където е разгледан историческият контекст, проличава, че е положен изключителен труд за откриване и проучване на най-подходящите публикации. Те са в най-различен формат и диапазон – от новопубликувани дисертационни трудове, изследвания, които са налични в български архиви или на интернет, до резултатите от последните археологически проучвания в самата Сицилия. Аналитичната част е разгърната чрез прочит на изворите и отделяне на важните фрагменти от тях, показващи личностите на арабските военачалници, ходът на завладяването, превземането на големите градове като Палермо и т.н.

След като е разгледано завоюването на Сицилия, в *Глава втора* се проследява установяването на властта на арабите чрез появата и функционирането на важни институции в различни сфери на живота на острова (военни, административни, монетарни, образователни, съдебни). Това е направено главно чрез извори, датиращи от XI век, но и въз основа на множество други важни източници. Особено впечатляващ е

анализът на нумизматичните данни за монетосеченето в Сицилия. Появата на норманите в Палермо слага край на арабското управление, като в случая е много символично, че наместникът назначен от норманите, носи титлата емир, а същевременно е и грък по произход (с. 74, бел. 398). Обърнато е внимание и на институции, които се свързват с християнското и еврейското население на острова. Като цяло изводите са, че моделите на управление в Сицилия следват тези, създадени в центровете на властта в Африка.

В *Третата глава* са разгледани процесите на културни взаимовлияния между общностите на мюсюлманите, християните и евреите в Сицилия. В отделен параграф е поставен акцент върху културно-историческото наследство. Тук е намерен един особен ракурс към темата за начина, по който е било възприето налагането на арабската власт през IX в., а именно чрез един текст, който е запазен единствено в старобългарски превод – Видение Даниилово. По същия начин, на пръв поглед неочаквано, се поставя проблемът за това дали е възможно да се търсят следи от разпространението на българското богомилство на острова (сс. 122-125). Отразен е и въпросът за междуконфесионалните общувания и смесените бракове; връзките между мюсюлмани и юдеи, както и вътре в самата мюсюлманска общност сред различните клонове и племена на арабите. И накрая е предаден и ходът на норманското завоевание и настъпилите във връзка с него процеси на културни взаимодействия или противопоставяне.

Единствените възможни забележки, които мога да отправя към представения труд, са свързани с някои евентуални дребни допълнения, които да покажат хода на арабските завоевания в северна Африка до времето на завладяването на Сицилия, както и да препоръчам отстраняването на макар и малкото дребни технически грешки и недоглеждания. Изброяването на приносите и заявката за бъдещите посоки, в които да продължи изследването, вероятно биха стоели по-добре не в основния текст, а в Автореферата. Авторефератът на свой ред, отразява точно изводите и наблюденията, направени в текста на дисертацията.

В заключение, бих искала да препоръчам на уважаемото научно жури присъждането на научно-образователната степен „доктор” на Десислава Владимирова. Това би дало старт в научната кариера на един млад, добросъвестен и извънредно трудолюбив учен, който вече е показал много високо ниво и доказани способности на изследовател.

София, 12.02.2016 г.

доц. Снежана Ракова